

ISSN 1848-5618

KNJIŽEVNOST I DIJETE

ČASOPIS ZA DJEČJU KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNOST ZA MLADE

Zagreb, godište II.

4

Rujan – prosinac 2013.

zreda Osnovne škole Donja Stubica u prostorije DHK-a dovela je školska knjižničarka Danica Pelko kako bi se susreli s književnikom **Pajom Kanižajem**. Književnom klasiku brojnost publike bio je dodatan poticaj, pa je dojmljivim recitiranjem poezije i čitanjem ulomka iz knjige *Zapisi odraslog Limača* oduševio sve nazočne. Djeca su nakon toga Paji Kanižaju zahvalila i čitanjem vlastite poezije. Najuspješniji mali pjesnik nagrađen je licitarskim srcem.

(*Hrvoje Kovačević*)

26. rujna u 72. godini života **preminuo** je književnik **Jozo Vrkić** (vidi *U spomen* na str. 117.).

3. listopada u kazalištu Trešnja održala se **simbolična proslava rođendana šegrta Hlapića**. Ovaj je događaj ujedno bio kruna uspješne manifestacije *Hlapić 2013.* koju je, povodom stote godišnjice objavljivanja dječjeg romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* Ivane Brlić-Mažuranić, organizirala Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti u suradnji s brojnim partnerima. Na proslavi su sudionici prikazali aktivnosti koje su do sada provedene u sklopu manifestacije. Svoje aktivnosti okupljenima su predstavili Dječji vrtić Zvončić iz Našica, Narodna knjižnica i čitaonica Petar Preradović

iz Bjelovara, Klizački klub Medo, Gradska knjižnica Rijeka, Narodna knjižnica Blato, Hrvatski savez za esperanto, Knjižnice grada Zagreba – Knjižnica Novi Zagreb i Hrvatski školski muzej. Okupljenima je predstavljen i već poznati događaj *U svijetu bajki Ivane Brlić-Mažuranić* o kojem je, u ime grada Slavenskog Broda, govorila dr. sc. Jasna Ažman. U sklopu programa predstavljeno je dječje izdanje romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* priređeno prema kritičkom izdanju romana, a objavljeno u izdavačkoj kući Nova stvarnost. Knjigu su predstavili Jelena Vignjević, Zvonimir Maštrović i Berislav Majhut. Okupljenima je predstavljen i film redatelja Silvija Petranovića, u kojem je glavnu ulogu odigrao Mile Biljanović. Spomenimo kako su među uzvanicima bili i predstavnici Hrvatske pošte i Filatelističkog društva jer je Hlapić oživio i na poštanskim markama i prigodnom žigu.

Svečanost je, poput prave rođendanske zabave, završila rezanjem torte i druženjem uzvanika. Manifestacija *Hlapić 2013.* koja traje gotovo cijelu godinu (završava krajem 2013.) okupila je brojne stručnjake i ljubitelje toga vrsnog djela hrvatske dječje književnosti. Velik broj aktivnosti koje su se diljem Hrvatske odvijale pod tom krovnom manifestacijom ukazu-

U SPOMEN

JOZO VRKIĆ

(Naklice, Poljica, 1941. – Zagreb, 26. rujna 2013.)

SJEĆANJE NA JOZU VRKIĆA

Krešo je s druge strane vagona. Uspuhan. Trčao je uz vlak od Brdašca. Mahao Mariji na prozoru. Mala vijala rubac. Slovo je „K“ izvezla.

„Lako bih ja curu povuka da sam iša u tuđu zemlju“, misli Krešo, „ali kako iz slasti i lasti povući curu natrag u ovu sirotinju?!“

Može jedino tako da postane veliki kipar!

Krešo pogleda obilje kamenih oblika. Učini mu se da će se toliko proslaviti te će privući curu iz Zelanda. Marija će biti Krešina.

Dotrči i Stipe. (...)

Stipe – Krešo pokaže kamenjar – sve ću ja ovo isklesat! – tako da čuje i Marija.

(iz romana Bijeli svijet)

Jozo Vrkić, humanist i rodoljub, književnik duboko ukorijenjen u jezik i izričajne strukture

svojea rodnog mjesta, hrvatski Brehm, strastveni zaljubljenik u hrvatsko usmenoknjiževno, prirodno i drugo baštinsko blago, rodio se na Naklicama, u Tugarima kod Omiša. Tri razreda osnovne škole završio je u rodnom mjestu, a potom je škola tamo prestala s radom pa je pješačio do Omiša. Gimnaziju je završio u Splitu, a Filozofski fakultet u Zagrebu – diplomirao je komparativnu književnost i psihologiju, gdje se i skrasio kao samostalni književnik.

Objavio je romane za djecu *Ptice ne šute* (1976.) i *Bijeli svijet* (1990.) u kojima s posebnom ljubavlju, stilskom i jezičnom senzibilnošću pristupa osjećajnom svijetu djece i uopće življa koje obitava u zabačenim krajevima Dalmatinske zagore; pripovijetke *Skučenost* (1968. i 1998.), putopise *Ljuti puti* (1982.), novele *Šapat* (1996.), *Bož-*

ji smijeh (1997.), drame *Rastava* (1997.), eseje *Poratnik* (1998.), pripovijest *Jedina* (1999.), *I u Sibiru žive ljudi, putovanje Čehovljevim putopisima* (2003.) te dvadesetak radiodrama i radiokomedija. Javio se i televizijskim scenarijima. U knjizi *Strah od sjene, mrvice iz dnevnika 1971.–2001.* s dnevničkim dodatkom *Novele u pismima koja otvaraju i zbog kojih zatvaraju* (2007.) riječ je o dnevničkoj prozi strukturiranoj prema anegdotalnom kodu, u kojoj su zanimljivi i potresni zapažaji, ponekad naizgled nepovezani, izdvojeni i samostalnim ulomcima. Međutim, u okviru cjeline posve se jasno može nazrijeti kontinuiranost misli i zbivanja.

Izabrao je i obradio *Hrvatske bajke* (1993., osmo izdanje 1997.), hrvatske mitske predaje *Vražja družba* (1991., treće dopunjeno izdanje 1997.) s *Rječnikom mitoloških bića u Hrvata*. Pod naslovom *Vražja družba* izvedena mu je i radiodrama, kao i vrlo uspješna kazališna predstava. Slijedile su *Hrvatske smješice i druge šaljive narodne priče* (1995.), potom su objavljene knjige *Vuk i janje, hrvatske basne i priče o životinjama* (2005.), *Mačkova družina, hrvatske šaljive narodne priče* (2005.), *Bajke iz čitanke, hrvatske narodne bajke u obradi Jozе Vrkića u čitankama i drugim izborima* (2006.), *Kraljevna se nasmijala, hrvatske šaljive narodne bajke* (2008.).

U *Poljičkome zborniku* prikupio je poslovice iz rodnoga kraja.

S posebnim pijetetom prilazio je izvornim inačicama priča, njegujući okretne i dojmljive dijaloge. Ova stilska osobina naročito je važna i u njegovim romanima za djecu, kao i u dramskim djelima

U knjizi *Crna vrana, hude zgode iz naše prirode* (2009.) govori o divnoj hrvatskoj prirodnoj raznolikosti i ugroženosti prirodnih ljepota u našoj zemlji, a knjiga *Modre oči Lijepe Naše* (2010.) donosi putopise objavljene na Obrazovnome programu Radio Zagreba, koje je pisac ostvario od 1978. do 1988. godine i dopunio kasnijim putovanjima. *Divlja naša, od zagrebačkog kita do radošićkog bika* (2008.) knjiga je koja govori o davnoj prošlosti i mogućem životu na ovim područjima prema arheološkim nalazima i znanstvenim istraživanjima, ali popularno pisanim stilom. Tu su još knjige *Bijela vrana, čudne zgode iz naše prirode* (2006.), *Mudra sova, pitalice iz prirode* (2002.), *Mudra sova, zagonetke iz prirode* (2001., napisana u formi pitanja i odgovora) te *Mudra sova, prirodoslavlje* (2003.) U ta izdanja uvršten je i rječnik manje poznatih riječi, kazalo naših životinja i naših krajeva.

Više od trideset godina objavljivao je napise o prirodnim čudesima na Obrazovnome programu i u časopisu *Modra lasta*. Vrela i

izvore za pisanje tih knjiga autor je nalazio tijekom čitavoga svog života, čitajući prirodoznanstvena i popularnoznanstvena djela, časopise, starija i recentna izdanja svjetski proslavljenih ljubitelja i poznavatelja prirode, gledajući dokumentarne filmove, proučavajući prirodu sam, sa svojom djecom ili s učenicima osnovnih škola. Izdanja o kojima je riječ bogato su likovno opremljena, a obrađivač Jozo Vrkić, kako stoji na zalistu, sve je prepričao, ujednačio, dobrono pokratio, a sadržajem i stilom priče prilagodio djeci od trećega do šestoga razreda.

* * *

Kad razmišljam o Jozi Vrkiću (a ovih dana često mi plovi mislima), najprije kao da čujem njegov brz govor vedrih intonacija, neprestanu želju za smijehom, sočan narodski izraz pun slikovitih anegdota i meni tako bliskih srednjodalmatinskih sklopova, znalački zaogrnutih u književni izričaj. Jozo Vrkić duboko je poznavao moć jezika i imao velik talent približavanja te moći mladima. Načinom kojim je govorio, gestama i pronicljivim pogledom izražavao je nepristajanje na bilo koji oblik mlakosti, distanciranja od osoba i stvari. Zbog takvoga stava prema svijetu bio mi je blizak. Nismo se vidali često, svatko od nas uvijek

je bio zaokupljen s više paralelnih života i nagomilanih obveza. Zato pišem o njemu s tugom u kojoj ima puno žaljenja što nisam znala da mu se život primiče uviru, što je tako skromno i samozatajno otišao. Naravno, poštujem tu njegovu želju. Bio mi je nekoliko puta gost na Fakultetu kad bih imala predavanje o usmenim književnim oblicima. Uvijek bi ušao u predavaonicu zvoneći bakrenim zvoncem (koje je dobio u sklopu nagrade za priču svojedobno objavljenu u *Vjesniku*). Tu bi nastao muk. Zatim bi govorio o poslu skupljanja usmenih priča i mudrosti, o njihovoj ljepoti. Na posljednjem takvom susretu 16. ožujka 2010., potaknuta njegovim predavanjem zabilježila sam tri životne mudrosti koje su ga potaknule da bude književnik.

Ispričao je studentima što je jednom prilikom naučio od svog djeda Joze, po kojem je dobio ime, velikoga usmenog pripovjedača i kazivača bajki i predaja iz podbiokovskog kraja.

– Dok je trajao Drugi svjetski rat bio sam momčić od tri-četiri godine. S Brača su tukle granate po kopnu, fjuuuuuu-bum!! (prase predavač tako, i to nekoliko puta, da su studenti poskočili na svojim sjedalima) Jedna je žena poginula iz sela, pa su se mještani sklanjali brže-bolje u špilju di je

bio izvor. Tako sam i ja sa didom trčao prema toj špilji. Na ulazu je did Jozo stao i pokazao mi otiske u kamenu: „Je l' vidiš ove tragove kopita? To je ovuda projahala vila i stala da napoji konja. Ovo ti je čarobno mjesto.“ Ja sam zaboravio na granate, zagledao sam se u taj kamen. Stvarno su otisci sličili tragovima kopita. Moja baba je zavikala: „Jozo, pusti dijete da uđe u špilju! Nemoj da mi mali strada!“ Makar sam bio mali, nisam to nikad zaboravio. Bili smo u životnoj opasnosti, a did nije propustio priliku da mi kaže kako je tim putem gdje mi sad stojimo prolazila vila. Za njega je uvijek bilo važno da u životu postoji ravnoteža između fantastičnog, tajnovitog i onoga što je svakodnevno. Samo tako život je za njega imao ljepotu i smisao.

Pričao je Jozo Vrkić i kako je održao tisuću i dvjesto susreta s djecom u školama. Bilo je i susreta s prognanicima iz Bosne, za vrijeme Domovinskog rata. Jedna je djevojčica, poslije odslušane bajke, rekla: „Onako kako je u bajci na kraju pravda i sreća, tako ćemo i mi jednom opet otići svojoj kući.“ – I na određeni način – rekao je Jozo – imala je pravo. Zašto se kaže da bajka putuje s koljena na koljeno? Pa zato što baba svoju unuku stavlja na koljena dok joj priča, da mala ne bude u strahu. A

ako se i boji čega, može se prihvatiti baki oko nogu. Bajka umiruje i liječi od nemira i borbi koje čovjek vodi sa sobom.

Što sam starija, i što se više moj život pretače u knjige koje čitam, uviđam kako je to velika istina.

Treća mudrost Joze Vrkića koju sam zapamtila na tom predavanju odnosila se, prema Jozinim riječima, na nešto čemu ga je naučila majka o bavljenju „ovim književnim, sakupljačkim i priređivačkim poslom:

– Bio sam vam ja mlad momak koji nikad nije imao sunčanih očala. Zato sam otišao u Split da ih kupim. I vraćam se tako sa splitskog pazara autobusom, šepirim se sa tamnim očalama, iskrcam se blizu moga mjesta i gazim po makadamu, kad eto ti netko za mnom. Netko vodi kravu, a krava muče: „Muuuuuuuu!! Muuuuuuu!!...“ Sve nekako, čini mi se k'o da muče: „Jooooozoooo!...“ Kad žena, koja je vodi za sobom, vikne: „Jozo, pa to si ti! Jadan ne bio, krava te pripoznala, a rođena mater nije! Šta si to stavio na sebe?“ Ja gledam kroz očale, a ono: tamo gdje je sivo, vidim plavo, a tamo gdje je plavo, meni se vidi sivo... uzmem ja one očale, pa ih zavrtrim i svom snagom zabacim u vinograd! Eto ih, valjda su još i danas tamo u zemlji! Jer, onda sam shvatio: na svijet moraš gledat svo-

jim vlastitim očima, a ne kroz kakve očale što ti iskrivljuju sliku.

Ta Jozina anegdota, koja na prvi pogled govori samo o događaju pokondirenoga seoskog momka, mudrost je o kojoj sam najviše kasnije razmišljala. Prvo, govori o važnoj čovjekovoj mogućnosti da bude svoj, koju ljudi u velikim gradovima nekako lakše zaborave, izgube ili profučkaju negoli oni u manjim sredinama. Drugo, činjenica da u toj zgodi Jozo Vrkić nije prepoznao svoju majku, kao ni ona njega, dok se nije oslobodio sunčanih „očala“, duboko je simbolična i za njegov život i za profesiju kojoj je poklonio nepresušnu strast i radni vijek.

Rekla bih da je Jozo Vrkić našao ispunjenje tih mudrosti baš u svom pozivu: ravnotežu između tajnovitog i onog svakodnevnog – živeći intenzivno i na jednom i na

drugom polju. Pritom je imao sreću da je izvorište i oslonac mogao uvijek naći u sretnom ljubavnom i obiteljskom životu. Supruga Nada bila mu je ne samo inspiracija i podrška, već i lucidna suradnica od povjerenja i savjeta. Četvero djece samo po sebi je inspiracija. Što se tiče druge mudrosti, bajci se uvijek vraćao, umirujući tako svoje nemire i borbe. Kad je riječ o trećoj, najkompleksnijoj, iz njegovih knjiga jasno je da je svijet koji je živio uspio prikazati svojim vlastitim očima, stvarajući ljepotu iz onoga što je vidio i čuo oko sebe, kao što je to želio njegov lik Krešo. I to je najbolja potvrda vrijednosti njegova djela.

Diana Zalar

U Zagrebu, 9. studenog 2013., na kišni, mirisni dan tople i sunčane jeseni.